

Giáo dục phẩm chất cần thiết cho học sinh trung học cơ sở qua tổ chức dạy học môn Giáo dục công dân trong Chương trình Giáo dục phổ thông 2018

Nguyễn Thị Hương*

* TS. Trường Đại học Sư phạm, Đại học Thái Nguyên

Received: 6/5/2023; Accepted: 12/5/2023; Published: 15/5/2023

Abstract: The article contributes to clarifying the qualities that need to be formed and developed for secondary school students in general and the Civic Education in secondary school in the 2018 General Education Program in particular. Thereby, the author proposes a number of recommendations to contribute to improving the quality and efficiency of the organization in the coming time.

Keywords: Qualities; Quality education; Civic education.....

1. Đặt vấn đề

Trong Chương trình GDPT 2018, nội dung Giáo dục công dân (GD CD) được phân thành các môn: Đạo đức ở cấp tiểu học (TH), GD CD ở cấp THCS và Giáo dục kinh tế và PL ở cấp THPT. Thông qua các bài học về lối sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế, môn GD CD bồi dưỡng cho học sinh (HS) các phẩm chất (PC) chủ yếu như yêu nước nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm và năng lực (NL) chung như NL tự chủ và tự học, NL giao tiếp và hợp tác, NL giải quyết vấn đề và sáng tạo. Từ đó, hình thành ở HS tình cảm, niềm tin, nhận thức, cách ứng xử phù hợp với chuẩn mực đạo đức và quy định của pháp luật, có kỹ năng sống (KNS) và bản lĩnh để học tập, làm việc và sẵn sàng thực hiện trách nhiệm công dân trong sự nghiệp xây dựng, bảo vệ Tổ quốc Việt Nam và hội nhập quốc tế. Vì vậy, môn GD CD có vai trò và vị thế quan trọng; là môn học giữ vai trò chủ đạo trong hình thành và phát triển các PC cần thiết cho HS. [3, tr3]

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Những PC cần hình thành và phát triển ở HS THCS qua tổ chức dạy học môn GD CD

2.1.1. Những PC cần hình thành và phát triển ở HS THCS

Chương trình GDPT 2018 xác định những PC cần hình thành và phát triển cho HS là yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm. Căn cứ để xác định các PC chủ yếu nói trên là từ những PC của con người Việt Nam đã được Đảng Cộng sản Việt Nam xác định trong nhiều văn kiện về xây dựng văn hoá, con người Việt Nam như Nghị quyết số 03-NQ/TW ngày 16/7/1998 về xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân

tộc; Nghị quyết số 33-NQ/TW ngày 9/6/2014 về xây dựng và phát triển văn hoá, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước. Cụ thể:

PC yêu nước: Yêu nước là truyền thống ngàn đời của dân tộc Việt Nam, được xây dựng và bồi đắp qua các thời kỳ từ khi ông cha ta dựng nước và giữ nước. Tình yêu đất nước được thể hiện qua tình yêu thiên nhiên, di sản, yêu người dân đất nước mình; tự hào và bảo vệ những điều thiêng liêng đó.

PC nhân ái: Nhân ái là biết yêu thương, đùm bọc mọi người; yêu cái đẹp, yêu cái thiện; tôn trọng sự khác biệt; cảm thông, độ lượng và sẵn lòng giúp đỡ người khác. Nhân ái là tôn trọng sự khác biệt của những người xung quanh, không phân biệt đối xử, sẵn sàng tha thứ, tôn trọng về văn hóa, tôn trọng cộng đồng.

PC chăm chỉ: Chăm chỉ là đức tính chăm học, chăm làm, hăng say học hỏi và nhiệt tình tham gia công việc chung sẽ giúp các em rèn luyện, phát triển bản thân để đạt được những thành công lớn lao trong tương lai. Chăm chỉ thể hiện ở những kỹ năng học tập hàng ngày của trẻ, học mọi lúc mọi nơi, luôn dám nghĩ dám làm, dám đặt câu hỏi. Việc rèn nề nếp học tập chủ động, học tập qua trải nghiệm sẽ hỗ trợ trẻ hình thành PC đáng quý này.

PC trung thực: Trung thực là thật thà ngay thẳng, mạnh dạn nói lên ý kiến của mình, biết nhận lỗi, sửa lỗi, bảo vệ cái đúng cái tốt. Với môi trường học tập không áp lực, không nặng nề điểm số, khuyến khích trẻ nói lên chính kiến của mình thông qua các dạng học tập nhóm, hội thảo, tranh biện... sẽ dần hình thành tính cách chia sẻ, cởi mở cho trẻ ngay từ nhỏ. Dù một người có giỏi đến đâu mà thiếu đi đức tính này thì vẫn là kẻ vô dụng.. Bởi thế nên ngay từ nhỏ,

các HS cần được rèn luyện tính thật thà, ngay thẳng và biết đứng ra bảo vệ lẽ phải.

PC trách nhiệm: Trách nhiệm là việc mà mỗi người phải làm và phải có ý thức với những việc làm đó. Trách nhiệm có thể kể đến là trách nhiệm đối với bản thân, gia đình và xã hội. Đối với mỗi cá nhân trách nhiệm là một điều thiết yếu cần phải có trong mỗi con người. Người sống có trách nhiệm họ sẽ luôn luôn chủ động trong mọi việc, tự tin phát triển bản thân mình, dám làm những điều mình muốn và sẵn sàng đứng ra chịu trách nhiệm về mình muốn và sẵn sàng đứng ra chịu trách nhiệm về những việc đã làm mà không đổ lỗi hay đùn đẩy cho bất kỳ ai. Người sống có trách nhiệm sẽ được mọi người yêu quý và sẽ được cấp trên quan tâm và trọng dụng.

2.1.2. Sự cần thiết hình thành và phát triển những PC cần thiết cho HS THCS qua môn GD CD

Với đặc thù về mục tiêu, nội dung và cấu trúc chương trình, môn GD CD trong chương trình GDPT 2018 có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc hình thành và phát triển các PC cốt lõi cho HS nói chung và HS THCS nói riêng, cụ thể:

Thứ nhất, mục tiêu chương trình môn GD CD trong Chương trình GDPT 2018 ở THCS định hướng hình thành và phát triển trực tiếp các PC cần thiết cho HS.

Chương trình môn GD CD xác định mục tiêu chung là giúp HS hình thành, phát triển các PC chủ yếu: yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực và trách nhiệm. các PC đạo đức này được hình thành, phát triển gắn liền với quyền, trách nhiệm và nghĩa vụ của người công dân Việt Nam. [3, tr5]

Mục tiêu cụ thể là giúp HS có ý thức tự điều chỉnh, tự hoàn thiện bản thân theo các chuẩn mực đạo đức và quy định của PL dựa trên nhận thức, thái độ và hành vi đúng đắn, tích cực về quyền, bổn phận, nghĩa vụ và trách nhiệm công dân trong quan hệ với gia đình, xã hội, với công việc, với môi trường thiên nhiên, với đất nước và nhân loại. Củng cố, nâng cao các NL đã được hình thành, phát triển ở tiểu học; hình thành, duy trì mối quan hệ hoà hợp với những người xung quanh; thích ứng một cách linh hoạt với xã hội biến đổi và thực hiện mục tiêu, kế hoạch của bản thân trên cơ sở các giá trị đạo đức, quy định của pháp luật; hình thành PP học tập, rèn luyện, hoàn chỉnh tri thức và kĩ năng nền tảng để tiếp tục học lên THPT, học nghề hoặc tham gia cuộc sống lao động. [3, tr5]

Thứ hai, về nội dung giáo dục khái quát ở các cấp học cũng là nhằm hình thành và phát triển các PC

cần thiết của HS phổ rộng ở cả ba cấp học nhưng với mức độ khác nhau.

Nội dung TH		Nội dung dạy học ở từng cấp học		
		THCS	THPT	
Giáo dục đạo đức	Yêu nước	x	x	x
	Nhân ái	x	x	x
	Chăm chỉ	x	x	x
	Trung thực	x	x	x
	Trách nhiệm	x	x	x
Giáo dục kỹ năng sống	Nhận thức, quản lý bản thân	x	x	
	Tự vệ	x	x	
Giáo dục pháp luật	Hệ thống chính trị và pháp luật			x
	Quyền và nghĩa vụ công dân	x	x	x
Giáo dục kinh tế	Hoạt động của nền kinh tế			x
	Hoạt động kinh tế của Nhà nước			x
	Hoạt động sản xuất, kinh doanh			x
	Hoạt động tiêu dùng	x	x	x

Thứ ba, về yêu cầu cần đạt và cấu trúc nội dung cũng xác định rõ các chủ đề cần phát triển các PC cần thiết cho HS THCS.

Nội dung	Lớp 6	Lớp 7	Lớp 8	Lớp 9
Yêu nước	Tự hào về truyền thống gia đình, dòng họ	Tự hào về truyền thống quê hương	Tự hào về truyền thống dân tộc Việt Nam	Sống có lí tưởng
Nhân ái	Yêu thương con người	Quan tâm, cảm thông và chia sẻ	Tôn trọng sự đa dạng của các dân tộc	Khoan dung
Chăm chỉ	Siêng năng, kiên trì	Học tập tự giác, tích cực	Lao động cần cù, sáng tạo	Tích cực tham gia các hoạt động cộng đồng
Trung thực	Tôn trọng sự thật	Giữ chữ tín	Bảo vệ lẽ phải	Khách quan và công bằng
Trách nhiệm	Tự lập	Bảo tồn di sản văn hoá	Bảo vệ môi trường và tài nguyên thiên nhiên	Bảo vệ hoà bình

2.2. Một số kiến nghị PC cần thiết cho HS THCS

Năm học 2019-2020 Bộ GD&ĐT bắt đầu tổ chức triển khai chương trình, SGK theo Chương trình GDPT 2018 với lớp 1, đến năm học 2022-2023 Chương trình mới đang được triển khai ở lớp 1, lớp 2, lớp 3, lớp 6, lớp 7 và lớp 10. Dù chưa đánh giá được tổng thể kết quả, song những phản hồi gần đây của dư luận xã hội cũng hết sức khả quan. Để góp phần nâng cao hiệu quả tổ chức dạy học nói chung, dạy học môn GD CD nhằm hình thành và phát triển các PC cần thiết cho HS cần:

2.2.1. Tiếp tục tuyên truyền nâng cao nhận thức cho GV, HS, phụ huynh và toàn xã hội về sự cần thiết đổi mới GD&ĐT; về Chương trình môn GD CD

Trước nhu cầu và đòi hỏi của sự phát triển xã hội, việc đổi mới GD&ĐT nói chung, đổi mới chương

trình, SGK nói riêng là tất yếu. Tuy nhiên, để triển khai có hiệu quả cần phải có sự hỗ trợ, đồng hành của nhiều lực lượng xã hội. Trong đó, sự đồng thuận của GV, HS và phụ huynh HS giữ vai trò quyết định. Vì vậy cần phải tăng cường hơn nữa tuyên truyền nâng cao nhận thức của toàn xã hội để chương trình GDPT 2018 và chương trình môn GDCD nhận được sự quan tâm, hỗ trợ của mọi lực lượng giáo dục nhằm đạt được mục tiêu và kỳ vọng đề ra.

2.2.2. Nâng cao NL cho ĐNGV bộ môn, phát huy vai trò của TCM trong tổ chức, triển khai nội dung môn GDCD trong chương trình GDPT 2018.

Trong Chương trình GDPT 2018, vai trò của GV có những thay đổi theo hướng đảm nhận nhiều chức năng hơn, trách nhiệm lựa chọn nội dung giáo dục cũng vì thế mà nặng nề hơn. Thực tế, GV phải chuyển từ cách truyền thụ tri thức sang cách tổ chức cho HS chiếm lĩnh tri thức. GV phải biết tổ chức dạy học tích hợp, dạy học phân hóa; biết sử dụng tối đa những nguồn tri thức trong xã hội, biết sử dụng CNTT, phương tiện kỹ thuật dạy học, tự học để không ngừng nâng cao trình độ chuyên môn nghiệp vụ nhất là đối với môn GDCD. Như vậy, để thích ứng, GV phải vừa là nhà giáo phát triển toàn diện HS, trang bị cho HS kiến thức, cách học để HS không ngừng phát triển nhận thức, trí tuệ và thể giới quan khoa học. Đồng thời, phải biết tạo ra cơ hội hoạt động trong lớp học, nhà trường và cộng đồng để xây dựng sức khỏe thể chất và tinh thần, những xúc cảm và kỹ năng cần thiết, lành mạnh cho người học.

Chương trình GDPT 2018 cũng trao quyền chủ động cho các cơ sở giáo dục trong xây dựng chương trình và kế hoạch giáo dục nhà trường. Vì vậy, vai trò của TCM là vô cùng quan trọng. Để có chương trình nhà trường chất lượng, đáp ứng các yêu cầu đổi mới thì tổ bộ môn sẽ phải đóng vai là những đơn vị đầu mối bồi dưỡng và tự bồi dưỡng. Đồng thời, tổ cũng là đơn vị thẩm định, đánh giá hiệu quả, hiệu chỉnh kế hoạch cho phù hợp.

2.2.3. Xây dựng lộ trình KTĐG trên cơ sở định hướng phát triển PC, NL của người học.

Đổi mới PPDH cũng đồng nghĩa với việc đổi mới hoạt động KTĐG bởi đó là một khâu vô cùng quan trọng trong dạy học. KTĐG theo NL không lấy kiểm tra khả năng tái hiện kiến thức đã học làm trung tâm mà cần chú trọng khả năng vận dụng sáng tạo tri thức trong xử lý trước những tình huống có thể nảy sinh trong thực tiễn. Để thực hiện điều này, các cơ sở giáo dục cần xây dựng kế hoạch KTĐG phù hợp với chương trình GDPT mới chứ không thể áp

dụng đại trà phương án đánh giá cho toàn trường như trong hiện tại. Cần sử dụng phối hợp các hình thức, phương pháp KTĐG khác nhau trong quá trình dạy học. Có thể kết hợp giữa kiểm tra miệng, kiểm tra viết và bài tập thực hành. Kết hợp giữa tự luận với trắc nghiệm khách quan. Kết hợp đánh giá của gia đình, nhà trường và đánh giá từ chính người học để có được kết quả chính xác nhất.

2.2.4. Đảm bảo những điều kiện vật chất trong quá trình tổ chức triển khai nội dung môn GDCD trong Chương trình GDPT 2018

Trong Chương trình GDPT 2018, các điều kiện về trang TBDH hiện đại như *máy chiếu, máy tính, mô hình, các phần mềm hỗ trợ...* là rất quan trọng. Nhờ sự hỗ trợ của các phương tiện vật chất, giúp GV *có thể rút ngắn thời gian và cường độ lao động khi đứng lớp. Chính vì vậy, những thiếu hụt về điều kiện vật chất, về TBDH sẽ trở thành một trở ngại không nhỏ trong triển khai giáo dục định hướng phát triển NL người học.*

3. Kết luận

Chương trình môn GDCD trong Chương trình GDPT 2018 với những đặc thù về mục tiêu, nội dung, cấu trúc có vai trò quan trọng trong hình thành và phát triển các PC cần thiết cho HS THCS. Tuy nhiên, để giáo dục PC hiệu quả cần tiếp tục tuyên truyền nâng cao nhận thức cho người dân, tạo hiệu ứng xã hội để việc thực hiện diễn ra thuận lợi và hiệu quả. Bên cạnh đó, cần phát huy hơn nữa vai trò của CBQL, GV; đẩy mạnh đổi mới PP tổ chức dạy học, phương pháp KTĐG theo định hướng PTNL người học; tăng cường đầu tư CSVC, đẩy mạnh chuyển đổi số..... nhằm nâng cao hiệu quả, chất lượng dạy học bộ môn đáp ứng nhu cầu đổi mới giáo dục trong thời gian tới.

Tài liệu tham khảo

1. Ban Chấp hành TW Đảng(2013), *Nghị quyết số 29 -NQ/TW ngày 04/11/2013 về Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*. Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình GDPT tổng thể ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT- BGDDT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD&ĐT*, Hà Nội.
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình môn GDCD ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT- BGDDT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD&ĐT*, Hà Nội.
4. Nguyễn Thị Hương (2016), *Giáo trình Phương pháp dạy học GDCD ở phổ thông (phần 1)*, NXB ĐHTN. Thái Nguyên.